

Arméstridskrafter för att försvara Sverige bättre – ett realistiskt förslag

av överingenjör Helge Löfstedt

I fjärde numret 2007 av *KKrVAHT* redovisar Bengt Lönnbom ett inlägg i en debatt som påbörjats tidigare med skriften *Försvara Sverige bättre!*¹. Jag ansluter mig i många avseenden till det som Lönnbom skriver men vill föra några tankegångar vidare, främst när det gäller arméstridskrafterna. Där avviker jag ifrån det som framförs i skriften. En viktig utgångspunkt för det som framförs är information från liknande verksamhet i våra grannländer, främst Danmark och Finland.

Under mina senaste år som yrkesverksam vid FOI arbetade jag med internationella jämförelser av Sveriges försvar. Huvudinriktningen med arbetet var att jämföra vad och hur mycket försvar som man får för försvarsutgifterna. Arbetet finns senast rapporterat i *De nordiska ländernas försvarsmakter – Några jämförelser*² och visar

på att det svenska försvarets nuvarande verksamhet i många avseenden resulterar i liten militär kapacitet i förhållande till utgifterna. Detta då jämfört med vad de nordiska grannarna förmår. En analys till varför det förhåller sig på detta sätt finns påbörjad i *Verksamhetslogik i förbandsproduktionen*³.

När Lönnbom skriver att det gäller att beakta att det dyraste inte alltid är det bästa stämmer det med vad som förs fram i FOI-rapporten. Den kanske viktigaste kostnadsdrivaren utgörs av *bristande avvägning mellan ambition och kostnad* i verksamheten. Målsättningar för förband och materiel sätts ofta utan att ekonomin får påverka ambitionerna. Man suboptimerar kvalitet medan de ekonomiska konsekvenserna inte studeras lika grundligt. När det ekonomiska uppvaknandet kommer återstår då bara att minska antal i planerad

- 1 Wickbom, Jan; Gröning, Lotta och Lönnbom, Bengt: *Försvara Sverige bättre*, Ulf Wickbom Media 2007.
- 2 Löfstedt, Helge: *De nordiska ländernas försvarsmakter – Några jämförelser*, FOI-R1577-SE, Februari 2005.
- 3 Nordlund, Peter, Hedblom, Leif och Löfstedt, Helge: *Verksamhetslogik i förbandsproduktionen*, FOI-R-241-SE, Mars 2007.

produktion. Det är då ofta inte möjligt att finna alternativ med en bättre relation mellan operativ effekt och kostnad.

Korta avskrivningstider, dvs snabb omsättning, innebär att investeringar i utbildning och utrustning och materiel utnyttjas kort tid med högre kostnader som följd.

Svensk materiel är ofta *i teknikens framkant*, man går i bränschen för ny teknik och är innovatör av nya tekniska lösningar. Att vara innovatör tenderar att bli kostnadsdrivande.

Vi finner också att det nya *tretermssystemet* medför längre utbildning till färdighet som internationell soldat än i grannländerna. Vidare innebär det ojämna beläggning som medför att utbildningskapaciteten utnyttjas mindre väl.

Ovanstående och andra kostnadsdrivare utgör visserligen hypoteser som bör göras till föremål för grundligare utvärdering, men min åsikt är att det är mycket som talar för att man bör reagera redan på den information som framförs i rapporten.

Ovanstående framträder tydligt när man jämför med hur verksamheten bedrivs i våra grannländer.

Vid diskussioner med framstående företrädare för det svenska försvaret framhålls ibland att skillnaderna mellan t ex de svenska och finländska försvarsmakterna är så stora att det inte är möjligt att göra meningsfulla jämförelser. Mot detta kan replikerat att ett sådant uttalande närmast visar på talesmannens ovana vid övergripande jämförelser. Jämförelser mellan länder är vanliga inom andra samhällssektorer när man vill få grepp på verksamhet och

ekonomi. Det är då också naturligt att man resonerar om likheter och olikheter och bedömer vilka tolkningar som är rimliga.

Managementforskningen anvisar då sedan något decennium hjälpmedel i form av jämförelser med annan verksamhet – benchmarking. I det följande redovisar jag några jämförelser som indikerar att det bör gå att förbättra relationerna mellan verksamhet och utgifter inom arméstridskrafterna. Motsvarande redovisning beträffande sjö- och flygstridskrafterna samt lednings och logistikförband får anstå till ett annat tillfälle.

Förbandsverksamhet – nuläge

De årliga utgifterna för förbandsverksamheten vid de svenska arméförbanden motsvarar i nuläget omkring 800 miljoner Euro. För dessa utgifter genomförs utbildning som motsvarar 5 500 personår i utbildning av värnpliktiga och korttidsanställda i Nordic Battle Group (NBG). Motsvarande värden för Danmark och Finland återfinns i sammanställningstabellen på sidan 40.

Som resultat används verksamhetsekonomiska nyckeltal som anger prestationer i form av summan personår dividerad med utgifter för förbandsverksamhet. Personåren utgör summan av personår för utbildning av värnpliktiga och elever i utbildning till soldat redo för internationell tjänst samt för Danmark även personår tjänstgörande i stående förband i hemlandet

Nyckeltalen visar att de svenska prestationerna i förbandsverksamheten i förhåll-

	Sverige	Danmark	Finland
Personår utb och tjg manskap	5 500 ⁴	7 200 ⁵	14 500 ⁶
Utgifter förbandsverksamhet (milj €) ⁷	800	700	850
Manskapspersonår per milj €	6,9	10,3	17,1

lande till utgifterna är mindre än hälften av de finska och även betydligt mindre än de danska. Noteras bör då att här har inte beaktats att personåren för de danska korttidsanställda soldaterna är dyrare än värnpliktspersonåren på grund av att de anställas lön är högre än de värnpliktigas förmåner.

Den finska överlägsenheten blir ännu högre om man förutom nyckeltalet beaktar att i Finland förvaltas en ”krigstida organisation” som, även efter den reduktion som nu genomförs, omfattar 280 000 personer. Vidare har Finland en territoriell ledningsorganisation, som efter pågående minskning omfattar sju militärlänstabter. Man bör dock beakta att Finlands förbandsverksamhet till övervägande del avser infanteri, medan både den svenska och danska verksamheten gäller mekaniserade enheter som är dyrare i drift.

I sammanhanget bör också beaktas antalet personer i internationell tjänst. Antalet är hösten 2007 för Sverige omkring 1 000, för Danmark omkring 1 300 och för Finland 1 200. Utgifter för dessa redovisas i särskilda poster och ingår inte i de värden som redovisas för förbandsverksamheten i respektive länder. Antalet i internationell tjänst bör dock beaktas om man diskuterar ”arbetsproduktiviteten” för armébefälet. Detta eftersom internationell tjänstgöring utgör en relativt sett mera omfattande uppgift för armébefälet än för personal från marin- och flygförband.

En förklaring till de höga utgifterna i Sverige är att *beläggningen på regementena växlar kraftigt* under de tre terminer man nu arbetar med. Genomsnittliga utnyttjandet av anställda och anläggningar är ca 67 % av toppbeläggningen i de svenska arméregementena. Motsvarande värde blir

- Den svenska utbildningsprestationen beräknas enligt följande: Två gånger under en treårsperiod rycker 7 000 värnpliktiga in och utbildas i ett år, dvs utbildningsprestationen blir $2/3 \times 7000 = 4\,667$ vplår. Vidare utbildas 1 500 fd vpl under 4 månader under en tredje termin. Detta upprepas två gånger under en treårsperiod och utbildningsprestationen blir $1\,500 \times 4/12 \times 2/3 = 333$ tjgår. Därefter tjänstgör dessa under 6 månader, vilket också upprepas två gånger under en treårsperiod och tjänstgöringsprestationen blir $1\,500 \times 6/12 \times 2/3 = 500$. Summan blir då $4\,666 + 333 + 500 = 5\,500$.
- Den danska utbildningsprestationen beräknas enligt följande: 6 000 vpl utbildas i 4 månader, dvs utbildningsprestationen blir $4/12 \times 6\,000 = 2\,000$ vplår. Vidare utbildas 1 300 tidigare vpl under 8 månader och prestationen blir $1\,300 \times 8/12 = 867$ tjgår. Till detta kommer 4 300 tjänstgörande i stående förband. Summan avrundas till 7 200 personår.
- Den finska utbildningsprestationen beräknas enligt följande: 20 000 vpl utbildas i genomsnitt i 0,725 år, dvs utbildningsprestationen blir $0,725 \times 20\,000 = 14\,500$ vplår.
- Källa: Sammanställning försvarsutgifter utgivna årligen av FN. Tillgängliga på <http://disarmament.un.org:8080/cab/milex.html>. Växelkurser: En Euro motsvarar 9,2 SEK resp 7,5 DK.

i Danmark över 90 % och i Finland kring 97 %. Under tider med få eller inga tjänstgörande soldater måste försvaret i alla fall betala löner till fast anställda samt tomgångsdriftkostnader för anläggningarna.

En annan faktor som utgör en förklaring är att man i Finland utnyttjar det värnpliktiga befälet⁸ som biträde för att ta hand om och utbilda nyinryckta värnpliktiga. Observera att huvudmotivet för att utnyttja värnpliktigt befäl i utbildningen inte är ekonomiskt, utan det är ett sätt att ge denna befälskategori praktisk erfarenhet som ett led i sin utveckling.

Arméstridskrafter enligt Försvara Sverige bättre! - realism?

Med ovanstående som bakgrund kan man nu reflektera över realiserbarheten av den ”härordning”, d v s genomförande av förbandsverksamheten, som skisseras i *Försvara Sverige bättre!* Jag uppfattar att tanken där är att utbilda 40 000 värnpliktiga om året under ett halvt år. Det innebär i så fall att 20 000 värnpliktspersonår skall presteras per år. En utbildning av hela styrkan i endast ett halvt år vore dock en mycket unik lösning internationellt sett. Ett närmande mot den finska ordningen skulle utgöra en mera trovärdigt ordning⁹. Om vi

antar att de 40 000 värnpliktiga enligt *Försvara Sverige bättre!* utbildas med häften i 6 månader och häften i 12 månader blir den volym som utbildningsorganisationen skall prestera i stället 30 000 värnpliktspersonår. Det är dubbelt så mycket som den finska arméns grundorganisation presterar och utgifterna skulle då behöva bli 1 700 miljoner Euro om året. Det är mer än dubbelt så mycket som dagens utgifter vid arméförbandens förbandsverksamhet i Sverige. Antalet befäl i en dubbel finsk organisation skulle bli omkring 8 000 – 9 000 officerare och underofficerare¹⁰ vilket är betydligt mera än vad som kan utläsa ur *Försvara Sverige bättre!* Detta förutsätter också en övergång till finsk produktivitet, vilket som framgår av den tidigare redovisningen innebär en kraftig höjning jämfört med den svenska i dagsläget.

Arméstyrkor för nationellt bruk – operativ och organisatorisk ambition

Årlig utbildning av 40 000 värnpliktiga skulle med den finska verksamheten som förebild komma att resultera i fältorganisation som omfattar 560 000 personer.¹¹ Jag anser det både orealistiskt och mindre meningsfullt att argumentera för en så stor organisation. I den fortsatta framställ-

8 Denna personal förstegsutbildats under sex månader.

9 I finska armén utbildas 48 % under ett halvt år medan resten utbildas i 9 månader (14 %) och i 12 månader (38%).

10 Finland återinför nu underofficerare. Avsikten är de skall omfatta ungefär hälften av den samlade befälskåren.

11 I Finland organiseras efter årlig utbildning av 20 000 värnpliktiga en ”krigstida organisation” på 280 000 personer. Detta efter det beslut som fattades 2004 och som löper till 2009. Källa: /finska/ Statsrådets kansli, *Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2004 – Statsrådets redogörelse*, SRR 6/2003:19

ningen föreslås i stället en arméstruktur som är väsentligt mindre, men ändå kan förverkliga en höjd säkerhetspolitisk ambition jämfört med dagens.

Dagens organisation av arméförband motsvarar 23 bataljoner¹² med en personalstyrka på omkring 21 000 personer. Förslaget innebär en ökning till 50 bataljoner, vilket innebär en dryg fördubbling. Personalstyrkan blir då omkring 45 000. Av dessa utgör något mindre än 40 000 värnpliktigt manskap och befäl.

För att beskriva operativ förmåga för den organisation som förslaget innebär bedöms det lämpligt att beskriva organisationen i samma förbandskategorier som man utnyttjar tydligast i Finland, där man använder benämningen operativa enheter och territoriella enheter

Den dryga fördubblingen medger att de operativa enheterna skulle inrymma omkring 15 kvalificerade mekaniserade bataljoner innehållande stridsvagnar och därutöver stödförband i samma proportioner som idag. Denna styrka skapar, tillsammans med de territoriella enheterna, som jag återkommer till, väsentligt större förmåga än dagens organisation att verka enligt den defensiva strategi som Lönnbom beskriver. De skapar också en realistisk förmåga att samlat kunna binda, hejda och driva bort från för oss vitala områden, samt slå väsentliga delar av, en luftlandsättningsdivision. Detta även när

egna styrkor är i efterhand. Denna mera aktiva ambition är enligt min mening angelägen för att kunna stå emot en maktpolitik som inrymmer snabba begränsade aktioner med markstridstrupper. Motivet är att man i Sverige liksom i Finland inte bör bortse från risken att de säkerhetspolitiska förhållandena skulle kunna förändras mot ökande spänning och att maktpolitiskt agerande med militära medel kommer i bruk. Markstridskrafter som maktmedel kan då bli relevanta i första hand i Europeiska Unionens gränsområden. Mot Sverige utgör då luftlandsättningsdivision en naturlig ambition. Insats med större markstridsstyrka blir möjlig först efter mycket kraftig upprustning i kombination med militärstrategiskt kraftigt förändrade förhållanden.

Ovanstående beskrivning avser de operativa enheterna. Nu över till de territoriella styrkorna. Uppgifterna för dessa är både samhällsinriktad krishantering och territoriella militära uppgifter. Militärt betyder sådana styrkor att landet får ökad förmågan att över hela landets yta stå emot militärt maktspel vid negativ säkerhetspolitisk utveckling. Detta genom att det militära tomrum, som Lönnbom varnar för, inte uppstår om de operativa styrkorna behöver koncentreras. De territoriella styrkorna består av två olika typer nämligen regionalt rörliga och lokala. De regionalt rörliga territoriella styrkorna kan aktivt stödja de operativa

12 Källa: Försvarsmakten – Budgetunderlag 07

styrkorna i deras agerande. Vidar kan de tillsammans med lokala territoriella styrkor bekämpa mindre landmilitära aggressioner bla sådana som utförs med militära terroriststyrkor och specialförband.

I nuvarande svenska arméstruktur utgörs de territoriella styrkorna av hemvärnet med en personalstyrka på omkring 30 000 och där den mest aktiva delen utgörs av hemvärnets insatsstyrkor.

I grannländerna utgörs en stor del av Finlands territoriella stridskrafter, främst ju brigader, av regionalt rörliga styrkor. Vidare finns lokala territoriella styrkor. Totalt är personalstyrkan 225 000 i de territoriella trupperna. Sedan något år omvandlas en mindre del av dessa till landskapstrupper som är att likna vid vårt hemvärn. I Danmark och Norge finns hemvärnsstyrkor med personalstyrka i storleksordningen 50 000. Intressant i sammanhanget är att den nu publicerade norska försvarsstudien håller fast vid ambitionen för det norska hemvärnets insatsstyrka som omfattar 5 000 personer. Det senaste danska beslutet av försvarsbeslutskaraktär pekar på en insatsstyrka på 3 000 personer.

I det förslag som här presenteras ingår regionalt rörligt territorialförsvar i form av ett tjugotal bataljoner av typen motoriserat och lätt mekaniserat infanteri. Antalet medger en klar förbättring jämfört med dagsläget vad avser förmåga att täcka landets yta med rörliga enheter. Antalsmässigt innebär detta en bataljon per län, vilket ger en uppfattning om den yttäckning som uppnås. Det skall dock inte ses som en organisatorisk lösning till enskilda län.

Bataljonerna utformas så att de var för sig förmår binda och avlägsna ett lätt mekaniserat (luftlandsatt) kompani från för oss vitalt område. Antalet bataljoner medger en täthet så att två eller tre bataljoner kan förenas med motsvarande ambition i det fall en lätt mekaniserad bataljon skulle uppträda.

De regionalt rörliga styrkor som här föreslås utgör en väsentlig nyhet i förhållande till dagens struktur. Samtidigt är de avsevärt mindre än de som föreslås i *Försvara Sverige bättre!*

Dessa enheter bör sättas upp av både hemvärnet och försvarets enheter, gärna i kombination. Förebild för hemvärnets deltagande kan vara de insatsstyrkor som redan sätts upp av det svenska hemvärn samt motsvarande styrkor i Danmark och Norge. Lokala territoriella styrkor utgörs av "övrigt" hemvärn liksom i dagens organisation. Det kompletteras dock med plikthemvärn som förstärkning och som kan aktiveras vid särskilda behov.

Så långt organisationens omfattning. Verksamheten i Danmark visar därutöver på två nyheter som är angelägna att införas även i Sverige. Den ena nyheten utgörs av en *stående* styrka. En sådan styrka underlättar flexibelt utsändande av styrkor i internationell tjänst likaväl som den ger värdefulla bidrag till nationell beredskap. En stående styrka innebär också möjligheter till större satsning på utveckling av stridsteknik och taktik eftersom mindre resurser binds i grundläggande utbildning. En stående styrka utgör en företeelse som finns i många andra länder, både i och ut-

anför Europa. Att göra på motsvarande sätt i Sverige blir då en företeelse som andra länder känner till och lätt kan värdera som bevis på vår nationella och internationella säkerhetspolitiska ambition.

Den andra nyheten utgörs av en *styrka med beredskapskontrakt*. Personalen finns där i civil verksamhet, men har kontrakt som innebär skyldighet att träda i tjänst inom viss tid. För att upprätthålla färdighet fullgör personalen en övning per år. En sådan styrka bidrar också förutom till ökad beredskap internationellt och nationellt även till att öka grundorganisationens flexibilitet genom de årliga övningar som genomförs. När denna personal tjänstgör är lön och förmåner detsamma som för de korttidsanställda soldaterna. Under beredskapstiden får personalen en löpande månatlig ersättning som kan utgöra ungefär en tiondedel av ordinarie månadslön vid tjänstgöring.

Förbandsverksamhet och produktion

Nu till hur den ”fältorganisation” som ovan skisserats kan utbildas och vilka utgifter som förbandsverksamheten kan erfordra för att förverkliga de ambitioner som beskrivits.

Personalstyrkan manskap i dagens organisation av arméförband är omkring 18 000. Genomsnittligt antal inkallade under den treåriga cykel som tretermins-

systemets omfattar är 5 000. Det innebär den tid utbildningen utnyttjas för placering av personal i förband är 3,6 år¹³.

I Danmark utnyttjas personal genomsnittligt i närmare fem år inom organisationen¹⁴ efter utbildningen. Därutöver kan personalen tjänstgöra upp till ytterligare ett drygt år i internationell tjänst¹⁵.

Även i Sverige kan utbildningen utnyttjas bättre genom att man behåller personalen i organisationen under längre tid. En ökning till 50 bataljoner med personalstyrka manskap på tillsammans närmare 40 000 personer kan då enkelt erhållas genom att man ökar det tidsmässigt nyttjande av manskap till ca 8 år. Väsentlig är att detta kan uppnås *utan att man ökar utgifterna för förbandsverksamhet*. Det räcker med att bedriva utbildning på nuvarande nivå och att bättre utnyttja den investering som utbildningen utgör.

Med ovanstående konstaterande skulle det kunna vara nog. Men det är också angeläget att införa stående förband och personal med beredskapskontrakt på sätt som liknar det som finns i Danmark. Vidare bör ambitionen i den svenska förbandsverksamheten med avseende på produktivitet ökas åtminstone till de danska värdena.

Ett första väsentligt steg mot en förbättring är minska utbildningstiden från nuvarande tre terminer till ett år. I alla tre grannländerna Danmark, Finland och

13 Beräknas som $18\,000/5\,000 = 3,6$

14 Egentligen $4,8 = (4\,300 + 2\,000) / 1\,300$.

15 Danmark har ambitionen att kunna hålla 1 500 armésoldater insatta kontinuerligt i internationell tjänst. Därutöver tillkommer 500 personer från Marinen och Flygvapnet

Norge förmår man ge kompetens för internationell tjänst på ett år. En förändring av utbildningen i Sverige till samma tidrymd skulle medföra att den svenska produktiviteten ökas avsevärt. Detta genom att man fullt ut belägger kapaciteten i grundorganisationen över året. Det andra steget är att man utnyttjar den investering, som utbildningen utgör, i 15 år. En utbildning på 2 500 årligen räcker då för att personalförsörja en organisation på 37 500.

Observera att i de överslagsmässiga beräkningar som här görs utnyttjas genomsnittsvärden. Vidare behandlas inte avgångar av olika slag. Detta gäller även tidigare redovisade beräkningar. Det innebär bl a att för att den tid en utbildad årskull i genomsnitt skall disponeras skall vara 15 år måste huvuddelen av personalen finna tillgänglig under ytterligare några år. Detta för att kompensera de avgångar som sker efter hand. Vidare måste beaktas att det finns en viss felmarginal i de uppgifter som här lämnas. Denna felmarginal är dock så liten att det principiella resonemanget inte påverkas.

Det danska systemet med dess högre produktivitet med avseende på organisationens förmåga att prestera utbildning och

tjänstgöring för soldater i stående styrka väljs nu som utgångspunkt för det fortsatta resonemanget. Det förslag som redovisas här drar i stort samma utgifter för förbandsverksamhet som i dagsläget dvs motsvarande 800 miljoner Euro per år. Förslaget innebär att 2 500 soldater utbildas i ett år, att 3 500 värnpliktiga utbildas ett halvt år samt därutöver finns en stående styrka med 4 000 soldater och en styrka med 2 500 soldater med beredskapskontrakt¹⁶.

Vidare finns omkring 30 000 soldater med ett års utbildning som lämnat aktiv eller beredskapsstatus. I genomsnitt har denna personal tre års militär erfarenhet i form av utbildning, tjänstgöring i stående styrka och internationellt samt beredskapsövningar. Slutligen finns ett antal soldater med ett halvt års utbildning. Antalet sådana med högst tio år efter genomförd utbildning är också omkring 30 000. Denna personal används efter frivilligt åtagande i de regionalt rörliga infanteribataljonerna. Övriga utgör personalreserv till dessa bataljoner och det lokala hemvärdet. Utformningen kan här göras med beaktande av erfarenheter från Danmark och Norge som grund.

Här väljs att öka tiden till sex månader i

16 Med en uppskalning av förbandsverksamheten från 700 till 800 milj Euro per år skulle det danska systemet direkt prestera 1 500 utbildade under ett år, 4 900 soldater i stående styrka och 2 300 med beredskapskontrakt samt därutöver 5 400 vpl utbildade i fyra månader. För att man skall uppnå det önskade antalet ettårsutbildade soldater, nämligen 2 500, behövs ytterligare 1 000 utbildade soldater per år. Motsvarande resurser tas från den stående styrkan där antalet tjänstgörande då sjunker. Med hänsyn till att lönerna under utbildningen är något lägre än vid den fortsatta tjänstgöringen i den stående styrkan avrundas resultatet till 4 000 i stående styrka och 2 500 i beredskapsstyrkan. Vidare innebär ökning av utbildningstiden från fyra till sex månader att antalet värnpliktiga med den korta utbildningen minskar från 5 400 till 3 600 vilket avrundas till 3 500.

stället för de fyra månader som värnpliktiga utbildas i Danmark. Den längre utbildningstiden ger bättre utbildning som grund för rekrytering till hemvärn. Vidare bör en placering i rörliga territoriella enheter vara möjlig åtminstone frivilligt samt som personalreserv. Väglädande har då varit de finska bedömningarna avseende den utbildningstid som erfordras för att kunna tjänstgöra som soldat

Den totala styrkan beredskapsförband (de 4 000 i stående enheter tillsammans med de 2 500 med beredskapskontrakt) utgör en väsentlig förbättring jämfört med dagsläget. Styrkan blir jämförbar med den danska. Den är visserligen mindre än den finska styrkan på tre beredskapsbrigader, men är till större del stående, vilket i sig innebär högre beredskap.

Summan inryckande värnpliktiga som utbildas i ett halvt år och soldatelever som utbildas ett år blir då 6 000. Denna siffra anger då den volym efter vilken antalet befäl och grundorganisation bör dimensioneras. Rimligen bör dagens regementen och anläggningar i övrigt behållas, eventuellt med enstaka undantag.

En variant på ovanstående förslag är att avstå från värnpliktstutbildning i ett halvt år och bara utbilda ”ettårssoldater”. De resurser som då frigörs kan då användas till att öka antalet soldater i stående styrka till 4 500 och antalet soldater med bered-

skapskontrakt till 7 000¹⁷. Observera att även i detta alternativ tjänstgör soldaterna i den stående styrkan i genomsnitt något kortare tid än två år¹⁸. Soldaterna med beredskapskontrakt tjänstgör i genomsnitt i denna tjänstgöringsform i något mindre än tre år. Det ringa antalet soldater i den stående styrkan, deras korta tjänstgöringstid tillsammans med det stora antalet soldater med beredskapskontrakt och det ännu större antalet soldater som inte längre deltar i övningar bör motverka intrycket att en sådan lösning utgör ett ”yrkesförsvaret”.

Ett problem med denna variant är att antalet regionalt rörliga territorialenheter kanske blir svårt att upprätthålla på nivån tjugo bataljonsenheter; i varje fall med god personalreserv. Vidare blir rekryteringsbasen till hemvärdet svagare och behovet av direktutbildning större. Ett sätt att lösa detta är att även utbilda ett antal frivilliga ett halvt år. Den årliga utbildningen av soldater utbildade i ett år kan också behöva ökas något.

Självfallet kan ett antal andra varianter och kombinationer också utformas.

Regementen väsentliga

I Försvara Sverige bättre! är beskrivningen motsägelsefull med avseende synen på grundorganisation. Bl a görs åtskillnad mellan regementen och soldatskolor med kaserner och övningsfält och utbildnings-

17 De resurser som frigörs motsvarar 1 800 värnpliktspersonår, vilket används för att öka antalet soldater i stående styrka med 500 och antalet soldater med beredskapskontrakt med 3 500.

18 Beräkning: 4 500 genom den årliga utbildningen på 2 500 blir 1,8 år.

anordningar. Jag anser att regementen med personalkårer och anläggningar är enheter som utgör kärnan i en militär fredstida organisation. Växelverkan mellan det anställda befälens kåranda och verksamhet i utbildning samt övningar med inkallade och förhoppningsvis i framtiden personal i stående enheter utgör grunden för bibehållande och vidareutveckling av organisatorisk kompetens. Regementschefens sammanhållande personalansvar, som omfattar även värnpliktiga och korttidsanställda soldater, medför att även soldatskolor måste ingå i ansvaret.

Väsentligt är då att regementsanläggningarna utnyttjas effektivt. Den nuvarande ordningen, att varje regemente i princip sätter upp två bataljoner, innebär då ett ineffektivt nyttjande av regementens resurser. Genom att man utnyttjar utbildad personal under längre tid än tre år blir marginalkostnaderna för att öka till fyra eller fem bataljoner små eller försumbara. Det innebär naturligtvis att det aktiva befälet per bataljon måste minska. Med beaktande att det vid varje regemente finns i storleksordning 200 fast anställda befäl borde det vara möjligt att ur denna grupp öka antalet bataljonskadrar från två till fyra eller fem. I sammanhanget måste också beaktas att befäl vid centrala skolor och staber kan utnyttjas för enheter med lägre beredskap. Vidare kan reservbefäl ingå i organisationen i större utsträckning än vad som nu planeras.

Ovanstående är ändå långt mindre än vad som förväntas i Finland. Där leder 4 000 fredsanställda befäl utbildningsverksamhet

och huvuddelen av förband i internationella insatser. Dessutom skall denna personal förvalta och om så behövs leda en "krigstida organisation" med personalstyrka på 280 000 samt bemanna stora delar av den territoriella organisationen.

Materiel allmänt

I det följande görs en genomgång av tre materielslag: stridsvagnar, övriga stridsfordon och artilleri. Att dessa tre materielslag är väsentliga för nationellt försvar har indikerats bl a på så sätt att de ägnas betydande uppmärksamhet i samband med nedrustningsförhandlingar. Det är också den typ av materiel där det finns god tillgång till information för alla tre länder, vilket till väsentlig del beror på att information sammanställs inom länderna för att rapporteras in till nedrustningssekretariatet i Wien.

Lönnbom skriver när det gäller materiel att "Det dyraste inte alltid det bästa när det gäller att finna kostnadseffektiva lösningar". Den modernaste materielen med den högsta ambitionsnivån när det gäller prestanda är inte heller automatiskt den kostnadseffektivaste. Man bör pröva om den militära nyttan av de sista stegen mot toppprestanda verkligen motiverar den i allmänhet med prestanda eskalerande kostnaden. Finland lever uppenbarligen efter en sådan princip och har då lyckats få tillgång till relativt stor volym materiel av god modernitet. I sammanhanget måste också framhållas att Finland satsat och satsar förhållandevis stora andel av sina försvarsutgifter på armémateriel. Danmark formulerade för några år sedan en

effektiviseringsstrategi¹⁹ och har långt innan denna formulerades tvingats leva efter en sådan princip. Detta eftersom tilldelade medel varit förhållandevis små. I Sverige är principen att anskaffa materiel med hög modernitet och i teknikens framkant. Förmågan att ta fram materiel som kan göras operativ förfaller inte vara i samma klass som i de två andra länderna. Samtidigt ger kostnaderna många gånger intryck av att bli höga eller mycket höga.

Under sjuårsperioden 2000–2006 har Sverige haft utgifter för materielanskaffning som motsvarar 3 400, Danmark 900 och Finland 2 700 miljoner Euro²⁰. Finland har, för utgifter för anskaffning av materiel som under sjuårsperioden uppgår till 80 % av Sveriges, anskaffat armémateriel som till omfattning och modernitet motsvarar och i något fall överträffar vad Sverige åstadkommit. Den modernaste materielen finns koncentrerad till huvuddelen av den organisation som benämns operativ och som har en personalstyrka på ca 60 000. Denna organisation motsvarar i stort den organisation som här förslås. Den finska organisationen består av en pansarbrigad samt några fristående pansarbataljoner, tre hjulfordonsmekaniserade brigader (benämnda beredskapsbrigader) samt fyra motoriserade infanteribrigader (benämnda jägarbrigader). Tillsammans innehåller denna organisation omkring 15 bataljoner av typen pansar och mekaniserat infanteri,

vilket var det antal som ingår i det här angivna förslaget, även om organisationen inte behöver vara exakt densamma. Resterande del, de fyra motoriserade infanteribrigaderna i Finland har tillsammans en personalstyrka något över 20 000, vilket väl motsvarar de ungefär 20 motoriserade infanteribataljoner som ingår i förslaget till svensk arméstruktur som här skisseras.

I de finska operativa enheterna ingår utöver de ovan redovisade brigaderna också ett kårartilleri

Artillerimateriel

Artilleri utgör den funktion som vållar mest problem när det gäller att utforma armétridskrafter som är bättre lämpade för att försvara Sverige. I den svenska arméorganisation ingår i dagsläget 48 pjäser av typ haubits 77 B. Nuvarande planeringen innebär att 24 av dessa moderniseras till hjulgående pansrade pjäser typ 77 BD.

Den finska operativa organisationen innehåller närmare 400 pjäser i kår- och brigadartilleri, de flesta från 1980-talet. De har därmed en modernitet som motsvarar det överväldigande flertalet pjäser i omvärlden. Därtill kommer den territoriella arméorganisationen med ytterligare 400 äldre pjäser av sovjetisk modell. Finland har också spetsteknik med förmåga till precisionsbekämpning på långa avstånd som överträffar det svensk artilleriet.

¹⁹ Effektiviseringsstrategi, (danska) Forsvarsministeriet, Mars 2004, finns tillgänglig på <http://www.forsvaret.dk>

²⁰ Källa: Sammanställning försvarsutgifter utgivna årligen av FN. Tillgängliga på <http://disarmament.un.org:8080/cab/milex.html>.

Detta har man fått genom att anskaffa det amerikanska raketartillerisystemet MLRS. Denna kapacitet förstärks visserligen i det svenska artilleriet när modifiering till haubits 77BD blir genomförd. Dock inte med prestanda som motsvarar MLRS. För nationellt försvar utgör understöd av mekaniserade enheter och infanteri på korta till medellånga avstånd med konventionell ammunition en betydelsefull förmåga. I detta avseende är det finska artilleriet skyhögt överlägset.

Det finns en trend att sätta artilleri i andra hand i västvärldens arméer. Men trots detta konstaterande verkar den svenska neddragningen av artilleriet utgöra en extrem sårbarhet. I många andra länder nöjer man sig med att i första hand sänka takten i förnyelse av pjäser. Utrangeringar av pjäser i klass med den svenska har inte påträffats. För att rätta till den svaghet som uppkommit är det nödvändigt att tillämpa den finska pragmatiska synen och kompletteringsanskaffa begagnade pjäser från utlandet. Detta innebär naturligtvis en prestigemässigt svår omprövning. Nyanskaffning inriktas mot modern styr ammunition och moderna system för målangivning och informationsbehandling.

Svagheterna inom artilleriet utgör det område som är mest angeläget att förstärka i en arméstruktur som bättre förmår svara Sverige. Det förslag som här läggs är att artilleriregementet liksom övriga

regementen sätter upp ett flertal bataljoner som tillsammans innehåller omkring ett hundra pjäser.

Stridsfordon

Det svenska beståndet av stridsfordon av olika slag innehåller över 1 500²¹ enheter och är därmed av samma storleksordning som det finska²² och bör därmed också räckta till att utrusta storleksordningen 15 mekaniserade bataljoner med stöd-förband. Det svenska fordonsbeståndet är också till stora delar modernare eller mera kvalificerat – bl a flera stridsvagnar och flera moderna pansarbandvagnar. Det innebär att framtida investeringar i det strukturexempel som här förordas till del kan inriktas på att förse de motoriserade infanteribataljonerna med pansarbil och lättare pansrade bandvagnar med god terrängriklighet.

Ovanstående innebär att man i större utsträckning skiljer på materiell kvalitet för internationella insatser och nationellt försvar. För materiel för nationellt bruk är det väsentligaste att det råder balans mellan materiell kvalitet och kostnad så den samlade operativa förmågan sätts i främsta rummet. För internationella insatser gäller som tidigare att de enskilda objektens prestanda tillmätts större vikt och att man vill visa upp hög standard.

Noteras bör att i de svenska arméstridskrafterna finns 280 stridsvagnar av två

21 Enligt Sveriges underlag till nedrustningskansliet i Wien, tillgängligt på www.mil.se/attachments/defence_planning_2007.pdf

22 Enligt Military Balance 2007 och på nätet bl a: Wikipedia Finlands försvar.

varianter av Leopard II. Försvarsmakten planerar dock att i framtiden bara utnyttja mindre än hälften av dessa. I det här skisserade förslaget utnyttjas alla. Stridsvagnar är väsentliga för att förverkliga den samlade operativa förmåga som eftersträvas.

Övrig materiel

Det finns naturligtvis annan materiel som är av väsentlig betydelse för arméstridskrafternas prestationsförmåga. Det är dock inte möjligt att här ge en lika ingående behandling av dessa eftersom informationsläget inte är lika gynnsamt. Generellt gäller att modern armémateriel är beroende av informationsteknologi i vid mening för att uppnå goda prestanda. I detta avseende liksom flera andra intar Sverige en tätposition både allmänt och i jämförelse med Danmark och Finland. I det förslag som här läggs bör denna inriktning fortfarande gälla. Dock med större uppmärksamhet på att ta fram realistiska och operativa fungerande system inom rimlig tid och till begränsade kostnader.

Det är inte möjligt att här ge en heltäckande bild av brister som kan föreligga när det gäller materiel och funktioner som inte behandlats. Jag nöjer mig därför med några påståenden som inte utvecklas eller underbyggs här. En sådan brist utgörs av den relativa försvagning av helikopterkapacitet som den svenska försvarsmakten genomgått under mer än ett decennium. En annan brist, som kan verka förvånande, är att luftförvaret inte anpassats i takt med den stora ökning som äger rum när det gäller flygmilitär konventionell förmåga att bekämpa mål på marken. Den obalans som berör arméstridskrafterna är bristen på operativt luftvärn med åtminstone medellång räckvidd. Denna obalans och brist innebär att väsentliga delar av vårt flyg med jaktförmåga i händelse av att luftförvaret sätts på prov riskerar att bindas i statisk punkt- och områdesförsvar. Som bakgrund kan nämnas att Finland i sitt strategiska papper av försvarsbeslutkaraktär från 2004 anger att man avser förstärka lufvärnstrobotförsvaret i huvudstadsområdet.

Summary**Army forces for a better defence of Sweden – a realistic suggestion**

by Senior Analyst (ret) Helge Löfstedt

This article makes plausible that the present level of defence expenditure combined with influences from the Nordic neighbours will allow a larger army organisation than the present. The Danish system for training soldiers and standing forces is combined with the Finnish use of trained personnel in a larger organisation for national defence. Thus the army organisation could be developed to reach a 50-bataljon size in stead of the present 23. The risk that Sweden may stand out as a military vacuum is thereby reduced in case military power politics should come to the northern part of Europe

The proposal is based on the same annual number of personnel serving as conscript today. All are trained for half a year. Those

who don't get further training go to a personnel pool in the Home guard for civilian crisis service besides the military activities. They can also volunteer for territorial units for service if military crises should occur. The personnel may also apply for another 6 months of training which qualifies for international service, for service in active units and for reserves. Those active and reserve units are a foundation for higher preparedness than today for international service as well as for national defence in Sweden. After training and after active and reserve service that group of personnel is for some years obliged to participate in the operative and territorial units that will be called up if the international power politics should create such a need.